

กะพงแม่น้ำไนล์: บทเรียนจากอดีต

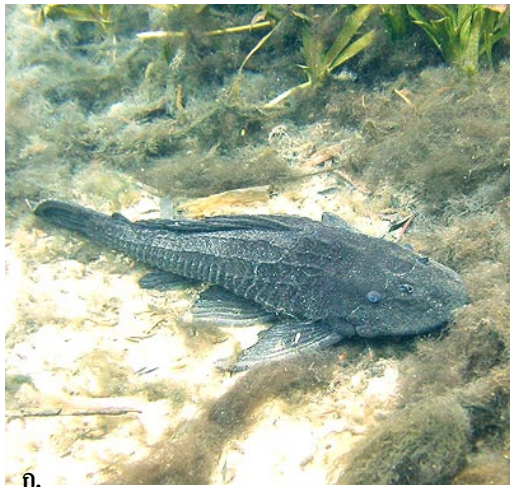
ฉวีวรรณ สุขศรี

กลุ่มงานวิจัยความหลากหลายทางชีวภาพสัตว์น้ำจืด

สถาบันวิจัยและพัฒนาทรัพยากรประมงน้ำจืด

สำนักวิจัยและพัฒนาประมงน้ำจืด กรมประมง

ปัจจุบันประเทศไทยได้มีการนำเข้าปลาจากต่างประเทศมากมายหลายสายพันธุ์ ด้วยวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกันโดยอาจนำมาเพาะเลี้ยงเป็นปลาสวยงามจำหน่ายทั้งในประเทศและส่งออกจำหน่ายยังต่างประเทศด้วย หรือนำมาพัฒนาปรับปรุงพันธุ์เพื่อการบริโภค ซึ่งบางชนิดที่สามารถเพาะเลี้ยงได้จำนวนมากและไม่สามารถจำหน่ายได้ราคาดีเหมือนช่วงแรกที่เพิ่งเริ่มทำการเพาะเลี้ยง ผู้เลี้ยงบางส่วนก็จะปล่อยปลาเหล่านั้นลงสู่แหล่งน้ำธรรมชาติ หรืออาจไม่ได้ตั้งใจจะปล่อยลงสู่แหล่งน้ำธรรมชาติแต่เกิดเหตุการณ์ไม่คาดคิด ทำให้หลุดรอดลงสู่แหล่งน้ำธรรมชาติ เช่น น้ำท่วม หรือกระชังขาด เป็นต้น ปลาต่างถิ่นที่พบในแหล่งน้ำธรรมชาติในปัจจุบันมีอยู่หลายชนิด เช่น ปลาชัคเกอร์หรือปลากดเกราะ ปลาหมอสีซึ่งมีหลากหลายสายพันธุ์ ปลาकिनยูง ปลาหางนกยูง และปลาเซลฟีน เป็นต้น

ภาพที่ 1 ปลาต่างถิ่นที่พบในแหล่งน้ำธรรมชาติของไทย

ก. ปลาชัคเกอร์ หรือปลากดเกราะ (*Pterygoplichthys* sp.)

- ข. ปลาหมอสีคอรอสบริด
- ค. ปลาหางนกยูง (*Amphilophus citrinellus*)
- ง. ปลาเซลฟิน (*Poecilia velifera*)
- จ. ปลากินยุง (*Gambusia affinis*)

หากปลาต่างถิ่นนั้นมีขนาดเล็ก เมื่อไปอยู่ในธรรมชาติคงกลายเป็นอาหารของปลาพื้นเมือง ยกเว้นบางชนิดที่มีศักยภาพในการแพร่ขยายพันธุ์สูง เช่น ปลาหางนกยูง และปลาเซลฟิน แต่ก็ยังไม่มากนักเท่ากับปลาขนาดใหญ่และเป็นผู้ล่า ที่มีการแพร่กระจายลงสู่แหล่งน้ำธรรมชาติและแพร่พันธุ์ได้ บทเรียนจากอดีตที่เด่นชัดที่สุดคือกรณีการนำปลากะพงแม่น้ำไนล์ไปปล่อยในทะเลสาบวิกตอเรีย

ปลากะพงแม่น้ำไนล์ (Nile perch) เป็นปลาน้ำจืดขนาดใหญ่ มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Lates niloticus* อยู่ในวงศ์ปลากะพงขาว (Latidae) มีรูปร่างคล้ายปลากะพงขาว (*Lates calcarifer*) ซึ่งเป็นปลาอยู่ในวงศ์และสกุลเดียวกัน ต่างกันที่ปลากะพงแม่น้ำไนล์มีขนาดตัวใหญ่กว่ามากเมื่อโตเต็มที่ โดยมีความยาวได้ถึง 2 เมตร น้ำหนักถึง 200 กิโลกรัม น้ำหนักมากที่สุดที่เคยมีรายงานไว้คือ 230 กิโลกรัม เมื่อโตเต็มที่จัดเป็นปลาที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในวงศ์นี้ ปลากะพงแม่น้ำไนล์เป็นผู้ล่า (predator) ซึ่งกินสัตว์อื่น ๆ ที่เล็กกว่าเป็นอาหาร ไม่ว่าจะเป็น ปลา ปู กุ้ง และหอย

ภาพที่ 2 ปลากะพงแม่น้ำไนล์ น้ำหนัก 190 กิโลกรัม

ทะเลสาบวิกตอเรียเป็นทะเลสาบซึ่งเกิดจากแม่น้ำไนล์ ตั้งอยู่ระหว่างประเทศแทนซาเนีย (Tanzania) อุกันดา (Uganda) และเคนยา (Kenya) มีพื้นที่กว่า 69,480 ตร.กม เป็นทะเลสาบน้ำจืดที่ใหญ่ที่สุดในทวีปแอฟริกา และมีขนาดใหญ่เป็นอันดับ 2 ของโลก ปลาพื้นเมืองชนิดพันธุ์ดั้งเดิมของทะเลสาบน้ำจืดวิกตอเรียเป็นปลาหมอสีหลายร้อยชนิด จนกระทั่งมีการนำปลากะพงแม่น้ำไนล์ไปปล่อยในปี ค.ศ. 1950 จากการที่ปลาชนิดนี้เป็นผู้ล่าที่มีขนาดใหญ่ มันจึงเป็นภัยที่ร้ายแรงต่อปลาพื้นเมืองเดิม โดยทำให้ปลาหมอสีในทะเลสาบแห่งนี้สูญพันธุ์ไปกว่า 200 ชนิด

ภาพที่ 3 ที่ตั้งและอาณาเขตของทะเลสาบวิกตอเรีย

บทเรียนที่เกิดขึ้นกับทะเลสาบวิกตอเรียคงไม่มีผู้ใดต้องการให้เกิดขึ้นกับแหล่งน้ำธรรมชาติของบ้านเรา แม้ประเทศไทยจะยังไม่มีการนำเข้าปลานชนิดนี้ แต่ไม่มีผู้ใดทราบว่าในจำนวนปลามากมายหลายชนิดที่เรานำเข้ามาแล้วในปัจจุบัน จะมีชนิดใดที่เมื่อหลุดรอดลงสู่แหล่งน้ำธรรมชาติแล้วอาจจะก่อให้เกิดผลกระทบเสียหายในภาพรวม ได้แก่ การเป็นผู้ล่าที่จับปลาพื้นเมืองกินเป็นอาหาร เป็นตัวแก่งแย่งถิ่นที่อยู่อาศัย แหล่งอาหาร แหล่งวางไข่ของปลาพื้นเมืองเดิม และอาจนำโรคหรือปรสิตมาสู่คนตลอดถึงก่อให้เกิดการเสื่อมทางพันธุกรรมเมื่อผสมพันธุ์กับสัตว์พื้นเมืองชนิดใกล้เคียง เป็นต้น ดังนั้นสิ่งที่สำคัญที่สุดคือไม่ควรปล่อยปลาต่างถิ่นทุกชนิดลงสู่แหล่งน้ำธรรมชาติ และการป้องกันการนำเข้าชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่อาจเป็นภัยคุกคาม จากบทเรียนในอดีตที่ต้องสูญเสียทั้งเวลา กำลังคน และเงินตราจำนวนมากในการแก้ไขปัญหาที่เกิดจากชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกราน ซึ่งหลายกรณียังไม่สามารถขจัดปัญหาได้อย่างสิ้นเชิงจนถึงปัจจุบัน บทเรียนที่เกิดขึ้นกับทะเลสาบวิกตอเรียจึงน่าจะเป็นอุทาหรณ์ที่จะทำให้เราช่วยกันป้องกันไม่ให้เกิดเหตุการณ์เช่นนี้ในแหล่งน้ำของประเทศไทยอันอุดมสมบูรณ์ของเรา

เอกสารอ้างอิง

11 ปลาน้ำจืดที่ใหญ่ที่สุดของโลก. <http://www.siamfishing.com/>. March 15, 2009.

ชนิดพันธุ์ต่างถิ่น. http://chm-thai.onep.go.th/webalien/alienIAS/animal.aspx?animal_currentPage=155.

March 15, 2009.

Richard Ogutu-Ohwayo. 1990. The decline of the native fishes of lake Victoria and Kyago (East Africa) and the impact of introduced Nile perch, *Lates niloticus* and the Nile tilapia, *Oreochromis niloticus*. *Environment Biology of Fish*, 27: 81-96.